

Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü

M. Cem Şahin^a

Özet

Bu makalede sanayi toplumundan postmodern toplum veya tüketim toplumu olarak da nitelenen sanayi sonrası topluma doğru yaşanan hızlı sosyal değişme sürecinde, dünyada ve Türkiye’de gençliğin tecrübe ettiği sosyolojik yaşantılar ve bu yaşantısal deneyimlere etki eden sosyal aktörler ve eylemler analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda gençliğin son yıllarda birbirini yeniden üreten hem sosyo-ekonomik hem de psikolojik iki etki arasında sıkıştığı gözlemlenmektedir. Bu söz konusu psikolojik etkinin gencin gelişim krizleri ve kimlik oluşumuna eşlik eden bir dizi psiko-sosyal soruna, sosyo-ekonomik etkinin ise küresel kapitalist kültür endüstrilerinin her türlü etkiye açık bu genç kitleyi hedef alan ticari sömürüsünün sebep olduğu sosyo-kültürel soruna işaret ettiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda yapılan gençlik analizleri 1960’lı ve 1970’li yılların yaratıcı, sorgulayıcı ve teslimiyetçi olmayan gençlik alt kültürlerinin ve yaşam stillerinin yok olduğundan ve gençlerin hancı ve bencil tüketiciler haline getirildiğinden bahsetmektedir.

Anahtar Kelimeler:Gençlik, Gençliğin Ortaya Çıkışı, Gençlik Alt Kültürleri, Türkiye’de Gençlik, Sanayi Toplumunda, Gençlik, Sanayi Sonrası Toplumda Gençlik

The Sociological Panorama of the Differentiation Youth Frames from Industrial Society to the Post Industrial Society

Abstract

In this article the youth’s sociological experiences that occurs in the process of rapid social change in the world and in Türkiye and the social actions and actors that effects this experiences in the period from industrial society to the post industrial society or as characterized by using the terms consumer society or postmodern society is tried to be analyzed. In this context in recent years it is observed that the youth is in trouble between two effects that regenerate each other both socio-economical also psychological. The psychological effect is related with their development crises and identity formation. The socio-economical effect is related with the commercial exploitation of the global capitalist culture industry to have as youth’s target. In this context the youth analysis that scoped in recent years are indicate that the disappearing of the creative and non submission youth subcultures and life styles of 1960s and 1970s. The focal point of the interpretations concerning about the youth’s life styles is the

^a Arş. Gör. Dr., Gazi Üniveristesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara.

youth's being developed into an enjoyment, dependent and selfish consumers by the culture industry.

Key Words: Youth, The Emergence Of Youth, Youth Subcultures, Youth In Türkiye, Youth In Industrial Society, Youth In Post Industrial Society

1. Giriş

Gençliğin, modernizmin bir ürünü olarak kentleşme, endüstri devrimi ve eğitim alanındaki reformlar sonucu, bugün anladığımız anlamda bir toplumsal kategori olarak ortaya çıktığını gençlik konusunda yapılan çeşitli tarihsel araştırmalardan öğreniyoruz. Aries (1962) 'in belirttiği gibi, çocukluk evresi pre-kapitalist dönemde, toplumda yetişkinlerden bağımsız bir kuşak ve yaş kategorisi olarak değil, sadece “yetişkinlerin minyatürü” (küçük yetişkinler) olarak görülüyordu. Levi ve Schmitt, “Batı’da Gençlerin Tarihi” adlı eserlerinde; gençliğin biyolojik ve statik bir kimlik olmaktan ziyade, dönemin sosyo-kültürel yapısına uyum gösteren bir toplumsal kategori olmasından yola çıkarak, Antik dönemden modern sanayi toplumlarına kadar gençliğin farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik şartlarda hangi değişim ve dönüşümleri geçirdiğini incelemiştir. Bu eserde, sanayi öncesi toplumlarda “yetişkinlik” ile “çocukluk” evresi arasındaki geçiş dönemini ifade eden “gençliğin” çok kısa yaşandığı ve kişilerin çocukluk evresinden yetişkinliğe şimdi olduğu gibi uzun bir dönemin sonunda değil, farklı ritüel ya da törenlerle kısa süreli bir geçiş aşamasından sonra yetişkin yaşama dahil oldukları, çeşitli toplumsal süreçlerden ve bu toplumlardaki yetişkinliğe geçiş seremonilerinden yola çıkılarak gösterilmiştir. Toplumda gençlik döneminin süresinin uzaması ise 19. yüzyıl sonrasında “kentleşme”, “sanayileşme” ve “okullaşma” gibi sosyal süreçlerin vuku bulması sonucu gerçekleşmiştir. Yani “gençlik” bir bakıma modernizm ile birlikte doğmuş ve zamanla insan yaşamının gittikçe uzayan bir evresi olma özelliğine sahip olmuştur. Örneğin son yıllarda Avrupa ve Amerika’da olduğu gibi ülkemiz için de geçerli olan yüksek lisans ve doktora yapan gençlerin sayısındaki artış, eskiden ortalama 16-25 yaş arası olarak kabul edilen gençlik döneminin şimdilerde 30’lu yaşlar sınırına dayanmasına neden olmaktadır (Lüküslü, 2005:69-70).

Sanayi toplumunda işin ihtisaslaşması bireylerin de ihtisaslaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla toplumda artan işbölümü bireylerin gitgide daha uzun süreli ve uzmanlaşmış bir eğitim almalarını gerektirecek bir çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Eğitim süresinin uzaması, gençlik ile olgunluk çağının

sorumluluklarına yaklaşma arasındaki mesafeyi de giderek açmıştır. Toplumdaki bu ekonomik canlanma, gençlerin hemen üretim sistemine girmesine izin vermemekte ve gençliğin yeni toplumsal düzene uyumu için yetiştirilecekleri eğitim ortamlarının düzenlemesine gereksinim duymaktadır. Bu da gençler açısından toplumda üretim zorunluluğunun henüz zorlayıcı bir faktör olmadığı anlamına gelmektedir. Böylelikle gençlik dönemi insan yaşamının daha çok şey öğrenilebildiği bir yetişme dönemi haline gelmiş olmaktadır (Spence, 1980:88).

Önce biyolojik bir nedenle (daha erken erinlik yaşı) ve daha sonra toplumsal bir nedenle (öğrenim süresinin uzamasına ve meslek yaşamına daha geç girmeye bağlı olarak) gençlik halinin uzaması, günümüzde gençliğin kendi referans sistemine sahip ayrı bir alt kültür grubu olarak tanımlanıp, kabul edilmesinde etken bir rol oynamıştır (Spence, 1980:8). Bir anlamda gençliğin demokratikleşmesi olarak da yorumlanabilecek olan bu süreç, sanayileşen toplumların alt sınıflarının gelir ve refah artışından kısmen pay almaya başlamasıyla birlikte hanelerin üretmeden tüketecek bu genç üyelerinin asalaklıklarını finanse edebilecek bir gelire kavuşmaları ve insanın ortalama ömrünün uzamasıyla başlamıştır, ortalama insanın bu yeni toplumda işçi olabilmek için bile öğrenim görmesi, en azından okuma yazma öğrenmesi gerekmesiyle devam etmiştir (İnanır, 2005:39).

Genç bu dönemde yavaş yavaş ailesinden koparak bağımsız bir biçimde yaşamaya başlar. Fakat genç yönünden nice beklentiye ve aynı zamanda nice korku ve endişeye konu olan bu husus, bütün toplumlarda aynı biçimde ortaya çıkmamaktadır. Aile tipinin ataerkil olduğu toplumlarda, genç yetişkinler evlendiği ve çocukları olduğunda bile baba otoritesi altında ve çoğu zaman mali bakımdan da ailesine bağımlı kalmayı sürdürerek yaşamını devam ettirmektedir (Spence, 1980:86).

Aynı şekilde sanayi toplumunda ailenin işlevleri de değişmiştir. Aile tarım toplumunda olduğu gibi artık bir üretim birliği olmaktan çıkmıştır. Baba çoğu zaman dışarıda çalışmaktadır. Ev ile iş yeri mekân olarak birbirinden ayrılmıştır. Devlet gitgide eğitim, öğretim ve boş zamanların değerlendirilmesi gibi geçmişte ailenin yerine getirdiği birçok toplumsal işlevi yüklenmiştir. Toplum gitgide çocukların evdeki eğitimine gazetelerle, televizyonla, kitaplarla, bilgisayarla ve çeşitli kurslar aracılığıyla müdahale etmeye başlamıştır. Böylece

bu süreçte bir anlamda ailenin de gitgide çocukları üzerindeki bazı haklarını yitirdikleri düşünülebilir (Spence, 1980:91).

Gençlik dönemi pek çokları için stresli bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan bedensel gelişmelerle birlikte gençler; ev ve okul ortamlarının sınırları içinde gerçekleştiremedikleri informel eylemleri, farklı toplumsal deneyimlerde aramaya başlarlar. Birbirinden ayrılmaz bir ikili oluşturan aile ve televizyon artık çoğu gencin aradığı uyarıcılığı vermekten uzaktır. Gençler tipik olarak aileleriyle daha az zaman geçirmeye başlarlar, akran gruplarıyla daha çok etkileşim içinde bulunurlar, günlük işlerinde daha büyük bir hareketlilik gösterirler ve kitle iletişim araçlarıyla ilgili alışkanlıklarını değiştirirler. Dolayısıyla ana babaların bu yaştaki çocukların toplumsallaşmasındaki rolü önemini gitgide yitirmektedir. Nasıl yaşanacağına ilişkin toplumda var olan ve sunulan bilgi kaynakları, gelenekler, örfler, adetler ve modeller konusunda gençler arasında genel bir yeniden yönelim söz konusudur. Tıpkı televizyon gibi film, radyo ve özellikle popüler müzik de akran grubu yaşantılarının bir parçasını oluşturmaktadır (Lull, 2000:43).

Sanayi kentlerinin oluşmaya başlamasıyla toplumda aile gitgide küçülerek sadece anne, baba ve bir ya da birkaç çocuktan oluşan çekirdek aileye dönüşmüştür. Böylece ailede bütün duygusal ilişkiler daha az kişiye paylaştırıldığı için daha yoğun yaşanmaya başlanmıştır. Kuşkusuz bu durum gençlerin aile fertleriyle çatışma olasılığını ve şiddetini de arttırmıştır. Aile içinde artık çocukları, geniş ailede olduğu gibi her zaman doğrudan doğruya ana babaya başvurmadan alıkoyacak ara yaştan hısımlar bulunmadığı için ana babalar ve çocuklar arasında daha derin kültürel ve psikolojik uçurumlar oluşmaya başlamıştır. Bourdieu, yaş temelli toplumsal sınıflandırmanın gücü elinde bulunduran yetişkinler tarafından gençlerin hayat imkânlarını ve hareket sınırlarını belirlemekte kullanıldığını ve gençlerin sahip oldukları imkânların gençler ile büyükler arasında bir mücadele sürecinde toplumsal olarak belirlendiğini söylemektedir. Bu süreçte her ne kadar büyüklerin tanımları gençlerin kendilerini ve parçası oldukları kuşağı algılamalarında etkili olsa da artık gençlerin tanımları ve beklentileri ile yetişkinlerin ki arasında birtakım anlayış farklılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır (Alemdaroğlu, 2005:24).

Genel olarak insan yaşamının ayrı ve özel bir yaş dönemi olarak ele alınsa da toplumdaki gençlik algısının değişik sosyal pozisyonlar açısından farklı sosyal, kültürel ve psikolojik boyutlar içerdiği söylenebilir. Bir örnek

vermek gerekirse, 23 yaşında üniversite eğitimi gören bir öğrenci genç ile 15 yaşından beri çalışan, evlenmiş ve çocuk sahibi olan ama yine 23 yaşında olan bir gencin, benzer davranış kalıplarına, tutumlarına ve yaşama algısına sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Üniversiteli genç, genç olma halini en azından askere gidinceye, iş buluncaya veya evleninceye kadar sürdürecektir olmasına rağmen, çalışan genç artık aile sorumluluğu ve geçim gibi sosyal görevler üstlenerek yetişkinler kategorisine girmiştir. Başka bir deyişle gençlikten bahsedildiği zaman homojen (türdeş) bir toplumsal kategoriden söz etmenin kolay olmadığı açıktır (Kentel, 2005:13).

Bütün çağlarda gençlerin kişisel özellikleri benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda Aristo 2300 yıl önce gençliğin başlıca özelliklerini çok çarpıcı ve özlü bir biçimde şu cümlelerle ifade etmiştir: “Gençlerin istekleri pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşı koyamaz, özellikle cinsel isteklerine yenilirler ve çok değişkendirler, istekleri geçicidir, hasta bir insanın açlığı ve susuzluğu gibi birden parlar, birden söner. Tutkuludurlar, huysuz ve öfkelidirler. Kendilerini içgüdülerine kaptırırlar, tutkuların kölesi olurlar. İsteklerinin önüne dikilen en küçük engele bile katlanamazlar. Eli açık ve iyilikseverdirler, çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk güvenir, çabuk bağlanırlar. Çünkü aldatılmamışlardır. Yüksek amaçları ve hayalleri vardır. Gençler yanılınca çok yanılırlar. Sevgide de nefrette de aşırıya kaçarlar. Her şeyi bildiklerini sanır, onun için yanlışlarında sonuna dek direnirler (Yörükoğlu, 1993:20).

Pek çok araştırmacı gençlik dönemini fırtınalı, dengesiz, değişken çatışmalı ve stresli bir dönem olarak kabul etmektedir. Bu dönemin sınırlarının belirlenmesi oldukça güçtür. Ancak genel olarak kabul gören sınıflamaya göre gençlik: **Erinlik dönemi** (12-15 yaş), **ilk ergenlik dönemi** (15-17 yaş), ve **son ergenlik dönemi** (17-24 yaş) şeklinde üç döneme ayrılabilir. Gençlik dönemi çok hızlı seyreden bir gelişme sürecidir. Bu süreç farklı toplumsal yapı ve kültürlerin kendi özgül dinamiklerine göre tanımlanmaktadır. Ancak bütün toplumlar için gençliğin tanımını, süresini ve şiddetini belirleyen bazı ortak noktalar da bulunmaktadır. Bunlar, gencin sevgi arayışı ve beklentisi, kimlik arayışı, idealizmin yarattığı çatışmalar, meslek seçimi, yetişkin değerlerini kabul etmede yaşanan problemler, otorite ile olan ilişkide yaşanan zorluklar vb. şeklinde özetlenebilir (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005:368).

Gençlik dönemi; gencin toplumsal üretim ilişkilerine dahil olup olmadığına, içinde yaşadığı toplum ve dünya hakkındaki bilgilenme içeriğine, aileye bağımlı olup olmama durumuna, üstlendiği sorumluluklara ve evlenme gibi yaşam süresine göre uzayıp kısalmakta, daha doğrusu kapsamı, boyutları ve nitelikleri sosyolojik açıdan değişim gösteren bir yaşam evresi olarak değerlendirilebilir (İnanır, 2005:39). Bu bağlamda Türkiye'deki genç nüfusu farklı sosyolojik konularına göre aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür. Buna göre ülkemizde:

1. Eğitim sürecinde bulunan öğrenci gençlik
 - a) Orta öğretim gençliği
 - b) Yüksek öğretim gençliği
2. Örgün eğitim dışında bulunan okul dışı gençlik
 - a) Kırsal alan gençliği: Köy ve kasaba gençliği
 - b) İşçi gençlik
 - c) Asker ve askerliğini yapmakta olan gençlik
 - d) Çalışan gençlik
 - e) İşsiz gençlik,
 - f) Gecekondu gençliği,
 - g) Çeşitli isimler altında ortaya çıkan alt kültür gençliği
- 3) Durumu özellik arz eden gençlik:
 - a) beden ve zihnen özürlü gençlik,
 - b) Suçlu-hükümlü, tutuklu gençlik
- 4) Yurt dışı gençliği
 - a) İkinci kuşak gençlik,
 - b) Yurt dışından dönen gençlik

gibi çok çeşitli gençlik hallerinden ve kategorilerinden bahsetmek mümkündür (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1973:12).

Bu kategorilerin hangisine dahil olursa olsun Türk gençliği; istihdam, eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve boş zaman değerlendirme faaliyetleri ile ilgili çeşitli toplumsal, kültürel ve psikolojik sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar her grupta nitelik ve derece itibarıyla çeşitlilik gösterebilir (Doğan, 1991:569). Sosyal ve kültürel çevreleri, toplumsal kökenleri farklı olan bu gençlik kesimlerinin zaman, mekan ve içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullara göre sorunlarının da farklı olması doğaldır (Bayhan, 2002:26).

Özellikle 1980 sonrasındaki ekonomik ve sosyal dönüşümler dikkate alındığında; girişimci sanayi ve ticaret kesimi henüz oluşmamış, dolayısıyla batılı toplumların sosyo-ekonomik kalkınma stratejilerini geliştiremeyen Türkiye’de; iç göç, çarpık kentleşme, hızlı nüfus artışı, geçim sıkıntısı, dengesiz gelir dağılımı, sağlık alanındaki yetersizlikler, toplumdaki eğitimin nitelik düzeyi ve işsizlik gibi birbiriyle bağlantılı çok çeşitli sosyal problem alanlarının oluştuğu ve kronik hale geldiği görülmektedir. Bu problemler kısa zamanda ahlak ve değerler alanına da sıçramıştır. Çalışmadan, kısa yoldan köşe dönme anlayışının medyada karşılığını bulan somut biçimleri, televizyon vasıtasıyla sunulan gösterişli hayatlar, bu hayat standartlarına uygun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel araçlara sahip olmayan toplumsal kesimlerde güvensizlik, hayal kırıklığı, umutsuzluk, yılgınlık, kuralsızlık ve değersizlik gibi anomik ve yabancılaşmış, sağlıksız bir toplumsal yapı halinin, toplumun gelecek kuşaklarını teşkil edecek olan genç kesimler üzerinde etkiye neden olmaktadır. Televizyonlarda sunulan “televole kültürü” bireylerde gösterişli ve kısa yoldan köşe dönülen bir hayata özlemi artırmaktadır (Bayhan, 2006:45). Geleneksel değerlerin ve ahlaki değerlerin önemini yitirmesi, kültür muhtevamız içinde çok güzel örneklerine sahip olduğumuz hoşgörü, kanaatkârlık, yardımseverlik, gibi demokratik değerlerin anlamını yitirmesi toplumsal çözülmenin yaşandığı bir kültürel yozlaşmaya neden olmaktadır. Para sevgisinin ön plana çıktığı günümüzde gençlik, Makyevelist bir dünya görüşünü benimser hale gelmişlerdir (Armağan, 2004:58).

2. Batı’da Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Gençlik Araştırmaları

Sosyolojik açıdan bir alt kültür grubu olarak niteleyebileceğimiz “gençlik kültürü” esas olarak yapısal fonksiyonalist yaklaşımı benimseyen yazarlar ile onları eleştirenler arasındaki yoğun tartışmalara konu olmuş bir alandır. Gençlik kültürleri ya ergenlik deneyiminin içerdiği faktörlerle ya da genç insanların harcamaları ve boş zaman faaliyetlerinin, reklam^b ve diğer kitle iletişim araçlarının etkisi sonucunda manipüle edilmesiyle açıklanır. Sanayi

b Reklamın manipülatif etkisi konusunda Wernick (1996:64) reklâmlarda gösterilen mutlu tüketicilerin, maddileşme denizinde sakinleşmekte olduklarını vurgulayarak onların mutluluklarının sihirli bir maskeyle ilettikleri nesnelere kadar durağan olduğundan bahseder. Diğer yandan, ürünü destekleyen varlıklı olma imajı, onu edilgen biçimde tatmin olmakta odaklanan bütünsel bir paradigma içerisinde tüketme arzusunu ortaya koymaktadır. İmaj reklâmcılığının vaat ettiği belirsizlik onun ihtiyaç ile istek arasındaki açık ayrımı ortadan kaldırması göz önüne alındığında, bütün bunlar reklam sektörü için olumlu bir antirasyonel karakter taşıyabilir. Reklâmcılığın sürekli olarak kıskırttığı arzu, onun değerlendirilebileceği bütün rasyonel ölçütleri (maddi, ahlaki, estetik, politik ölçütleri) bir kenara koymaktadır.

toplumunda ev, okul ve işin işlevsel bakımdan birbirinden ayrılmasının gençleri yetişkin yaşamından giderek daha gözle görülür biçimde kopardığı, kendilerinin daha çok farkına varılmalarını sağladığı ve anne babalarının ya da başka yetişkinlerden ziyade arkadaş gruplarının (akran gruplarının) etkisine açık bir hale getirdiği düşünülmektedir. Fakat ikinci dünya savaşından sonraki yıllarda gençlerin özellikle çalışıyorlarsa refah içinde yaşamaları, özellikle genç tüketicileri hedef alan geniş ve karlı bir mal ve hizmetler pazarının ortaya çıkıp büyümesini teşvik etmiş, buna bağlı olarak da pek çoğunun kaynağı ABD olan özgün gençlik modaları ve giyim, müzik ve boş zaman geçirme tarzları şekillenmiştir (Marshall, 1999:264).

19. yüzyıla beraber batılı ülkelerde gençliğin ulus devletlerin ve farklı ideolojilerin sembolü olduğu görülmüş ve Avrupa'da ulus devlet kurulma süreçlerinde ve milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde gençlerin; dinamizm, ilerleme ve yeniliğin sembolü olma görevini üstlendikleri görülmüştür. Gençlerin ülkenin geleceği olarak algılandıkları ve ulus devletin küçük askerleri olarak görüldüğü bu dönem 1950'lerde gençlik alt kültürlerinin oluşmasıyla kesintiye uğramıştır. Blue jean, pantolonlar, rock'n roll müziği ve sinema filmleri gibi yeni tüketim kalıplarının ortaya çıkışı, gençlerin yetişkinlerden farkını açıkça ortaya koyan yaşam biçimleri olarak belirmiştir. Böylelikle 1950'lerden sonra bir yandan gençlik kültürünün, diğer yandan gençlik hareketinin gözle görülür bir hal aldığı bu dönemde gençlik teması önemli bir analiz konusu olarak sosyal bilimlerdeki yerini de almıştır (Lüküslü, 2005:70).

Bugün anladığımız anlamdaki gençliğin kökleri 2. dünya savaşının ertesindeki bolluk döneminde kolayca yüksek gelirlili bir iş bulabilen ya da ailelerinin refah artışından yararlanarak yüksek öğrenime devam eden Amerikalı kuşağa kadar gitmektedir. Aileleri ile bağları zayıflayan, böylelikle geleneksel tüketim kalıplarına uymak zorunda olmayan bu harçlılığı bol kesime hitap eden büyük eğlence endüstrileri ve şirketler, televizyonun icadı ile bambaşka bir boyut kazanan kitle iletişiminin olanaklarından yararlanan pazarlama anlayışlarıyla hedefi gençler olan modalar^c, giyim kuşam biçimleri,

^c Simmel, modanın katmanlaşma sisteminde rol oynadığını belirtmiştir. Moda sınıfsal bölünmenin bir ürünüdür ve belirli bir çevreyi bir arada tutma ve aynı zamanda bunu diğerlerine kapatma ikili işlevini yerine getirir. Moda, yüksek statüli grupların, alt-statüli gruplarla olan farklılıklarını sembolize etme ihtiyaçlarına yanıt verir ve bu, alt statüli grupların daha yüksek-statüye yönelmesine olanak sağlar. Sonuç, asla son bulmayan bir yakalamaca (catch-up) oyunudur. Modalar alt gruplara doğru uzandığı zaman, yüksek statüli gruplar yeni tarzlarla olan istekle onları terk edecektir. Simmel'in burada sunduğu imge, üstünlüğün bir işareti olarak kullanılan tüketim maddeleri ve kültürel beğenilerin imgesidir. Simmel, modanın temel dinamiğini; bir yanda imrenme, eşitleşme ve taklit, beri yandaysa farklılaşma,

müzik^d ve yeni tüketim biçimleri doğurmuştur ve gençlik tamamen özgün bir hayat evresi olarak belirlemiştir (İnanır, 2005:39). Böylelikle Parsons'ın da belirttiği gibi gençlik, tüketim, zevk veren özgür zaman etkinlikleri ve sorumsuzluklarıyla üretici rutin işlere uyum sağlayabilen ve sorumluluklarının farkında olan yetişkinlerden ayrı bir kültür geliştirmiştir (Akan, 1994:874).

Gençler ile yetişkinler arasındaki sosyo-kültürel farkın ortaya çıkması, “kuşak” (generation) kavramını, 1950 ile 1970 yılları arasında gerçekleştirilen gençlik analizlerinin odak noktası haline getirmiştir. Kuşak kavramı üzerine halen bir klasik çalışma olma özelliğini koruyan Mannheim'ın 1928'de kaleme aldığı ve 1952'de İngilizce'ye çevrilen “Das Problem der Generationen” adlı makalesinde kuşağın tıpkı ait olunan sosyal sınıf gibi kişilerin politik duruşlarını etkileyen bir faktör olduğunu belirtirken kuşakların kendi içlerinde homojen olmadıklarını da vurgulamıştır. Mannheim'e göre her kuşağın içinde bu kuşağa damgasını vuran alt gruplar (generation units) mevcut iken bu alt grupların kuşağın tümünü temsil ettiği söylenemez (Lüküslü, 2005:71).

Halen alanında klasik bir eser olma özelliğini koruyan ve 1970 yılında basılan bir başka çalışma Kültür ve Bağımlılık: Kuşaklararası Uçurum Üzerine Bir Çalışma (Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap) da Margaret Mead, üç farklı toplum tipini inceleyen evrimci bir şema çizmiştir. Birinci toplum tipi “postfigüratif” olarak adlandırdığı geleneksel toplum tipidir. Geleneksel ya da Mead'in deyimiyile postfigüratif toplumlarda gençlerin eğitimi

bireysellik ve ayırım doğrultusundaki eğilimlerin, toplumsal gruba bağlanma ve grupla kaynaşma ile öbür grup üyelerinden farklılaşma ve kendiyile onlar arasında ayırım yapma arasındaki bir uzlaşma olarak görüyordu. Simmel modayı metropolisin büyümesiyle hızlanan, modern hayatın bölük pörçükleşmesi, nevrasteni, aşırı uyarım ve asabi tahrikle ilişkilendirir. Modern birey modanın hararetili değişimleriyle ve üsulların sersemletici çoğulluğuyla karşı karşıya gelir. Ama Simmel'e göre nesnel kültürde, gözle görülür kamusal kültürde belirgin olan zamanın kendine özgü üslubu, bireylerin kendi özelliklerini dışa vurmaya çalıştıkları iç dünyanın üsluplaşmasıyla telafi ediliyordu (Smith, 2005:188).

Moda, Chaney'nin (1999:144) de belirttiği gibi bireysel seçimlere hükmeden toplumsal beklentilerin hem zaman içinde, hem de toplumsal gruplar içinde ve arasında düzenli olarak değiştiği ve değişmesinin beklendiği, eşya, hizmet ve eğlence şekillerine ait bütün kullanılış yolları anlamına gelmektedir. Dolayısıyla modanın bireysel ve toplumsal kimlikler arasında bir köprü oluşturma özelliği bulunmaktadır.

d Lull (1985)'un belirttiği gibi bir araca etkin olarak katılım aracın toplumsallaşma etmeni olarak sahip olduğu potansiyeli arttırmaktadır ve bunun da en dramatik örneği gençlerin popüler müzik dinledikleri anlardaki hareketleridir. Çoğu popüler müzik parçasının sert ritmi cinsellik dolu sözleri ve saldırgan tonu onlara kendilerini özdeşleştirecekleri bolca popüler kültür materyali ve kişisel ve kişilerarası amaçları için kullanacakları bir kaynak vermek suretiyle pek çok gencin duygusal karakteriyle bütünleşmektedir. Genel olarak gençler müziği her seviyedeki otoriteye karşı çıkmak, kişiliklerini ortaya koymak, akran ilişkileri ve duygusal bağlar geliştirmek ve ana babalarının ve okulların kendilerine anlatmadığı şeyleri öğrenmek için kullanırlar. Gençler müziği ana babalarından bağımsızlıklarını ilan etme gereksinimlerini gidermek için de kullanırlar (Hebdige, 1979).

yetişkinler tarafından sağlanır. Yetişkinler sosyalizasyon sürecinin patronudur ve gençlere model olma görevini üstlenir. Bir başka deyişle gençlerin önlerindeki örnek yetişkinlerdir. Mead'ın "Cofigüratif" toplumlar adını verdiği ikinci toplum tipi olan modern toplumlarda ise gençlerin eğitimi bir yandan yetişkinler tarafından verilirken aynı zamanda gençler arkadaşları ve toplumsal kitle araçlarından da bir takım şeyler öğrenirler. Bu toplum modeli kuşak çatışmasını da beraberinde getirmiştir. Gençler ve yetişkinlerin değerleri arasında çatışma yaşanır ve gençler ancak kendilerini yetiştiren yetişkinlere karşı çıkararak özgürleşebilir. Üçüncü tip toplumlar ise Mead'ın deyişimiyle "prefigüratif" toplumlar, yeni yaşanmakta olan dönemin toplumlarını temsil eder. Bu toplumdaki değişim o kadar büyük ve derindir ki, yetişkinler bu değişime ayak uyduramazlar. Gençler ancak kendi yaşitlarından bir şeyler öğrenebilir. Bir başka deyişle kuşaklararası bir uçurum yaşanmaktadır. Dubet ise Mead'ın şemasını tarihsel ve evrimci bir anlayışla okumak yerine her üç sosyalizasyon tipinin de aynı anda görüldüğü bir değerlendirmeyi önermiştir. Günümüz toplumları aynı anda hem postfigüratif hem cofigüratif hem de prefigüratifler. Bunu günümüz toplumları hem geleneksel, hem modern, hem de postmodernler diye ifade etmek de mümkündür. Toplumlar bir yandan postfigüratifdir: çünkü gençler varolan eski bir dünyaya doğarlar, cofigüratifler çünkü gençler bir yandan yetişkinlerden (özellikle anne babalar ve eğitimciler) diğer yandan yaşitlarından ve medyadan da aynı şekilde etkilenirler ve nihayet toplumlar prefigüratifdir, çünkü yetişkinler yeni dünyaya ayak uydurmakta zorlanmaktadır ve gençler yetişkinlerden çok arkadaşları (akran grupları) tarafından eğitilmektedir (Lüküslü, 2005:69-71).

Sınıf, Batı'da gençlik konusunda yapılan ilk sosyolojik araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Siyasal görüşler ve konumlar gençliğin sınıf kültürüne karşı giriştikleri karmaşık pazarlığın yansımaları olarak görülmektedir. Yüksek sanayileşme düzeyindeki Batılı kapitalist toplumlar bağlamında ister geç modern, ister postmodern, ister sanayi sonrası (post endüstriyel) ya da tamamen küreselleşmiş olarak tanımlansınlar, gençlik alt kültürlerinin ataları (punk, modlar, rock, teddy boys) işçi sınıfı gençleri olduğundan onların siyasal mücadelesi genellikle kapitalist sınıflı toplumun hegemonyacı kültürünün, özelde ise işçi sınıfı kültürünün kendi içindeki bölünme ve çatışmasının eleştirisi ekseninde çerçevelenmiştir. Ancak Hall ve Jefferson (1976) çığır açan "Ritüeller Aracılığı İle Direniş" (Resistance Through Rituals) adlı

çalışmalarında Avrupa tarihinde gençlerin “sınıf” ve “yaş”a bağlı olarak çifte bağlılık yaşadıklarını, yani gençlerin hem sosyal sınıflar arasında hem de kendi ebeveynleri ile farklılaştıklarını savunmuşlardır.

“Benzeşim” ve “bricolage” gibi kavramlar bu gençlik kültürlerinin iç dinamiklerini ve hakim yetişkin kültürüne direniş biçimlerini anlama çabalarında önem kazanmıştır ve belirli söylem biçimlerinin (moda gibi) alt kültür grupları tarafından tarz üzerinden yeni bir direniş biçimi üretmek nasıl radikal bir şekilde benimsenebildiğini, altüst edilebildiğini ve orijinal anlamlarını silmek ya da bozmak üzere genişletebildiğini tartışmaya açmıştır. 1955 yılında yayımlanan ve “Suçlu Genç Erkekler” (Delinquent Boys) adını taşıyan araştırmasında Cohen; suçlu alt kültürlerin ergenlik statüsü problemlerine bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştü ve bu çerçevede okulda öğretilenlerden hareketle, orta sınıf değerlerine özlem duyan ancak kendi yaşamlarında sınırlı ve sınıflarına özgü fırsat yapılarından kurtulamayan işçi sınıfına mensup gençlerin yaşadıkları statü tıkanmasını gözler önüne sermiştir. Önerisinde meşru fırsatlar bulamayan işçi sınıfı gençlerinin, statüye, ancak muhalif, kendilerini ifade edici, hazzı ve faydacı olmayan değerleri benimseyen bir alt kültür aracılığıyla ulaşabileceklerini göstermiştir. Cloward ve Ohlin ise 1960 yılında yayımladıkları ve “Suçluluk ve Fırsat” (Delinquency and Opportunity) adını taşıyan çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlar ve anomi yaklaşımının öğelerini Sutherland’in eşitsiz etkileşim kuramıyla birleştirerek gençlik geriliminin içselleşmiş geleneksel orta sınıf hedeflerine ulaşmanın meşru araçlarının tıkanmasından kaynaklandığını saptamışlardı. Bazı gençler bu gerilimi yerel işçi sınıfı topluluğunun meşru olmayan fırsat yapılarına yönelerek çözüyorlardı. Bu yollar meşru fırsatlardan ayrı olarak başarıya götüren suçlu ya da çatışmalı araçlar da sunmaktaydı. Uyuşturucu ya da alkole sığınma gibi geri çekilmeci davranışlarsa gerek meşru gerekse meşru olmayan girişim alanlarında yaşanan çifte başarısızlığa işaret etmekteydi (Marshall, 1999:17).

1970’lerde ise İngiltere’nin Birmingham şehrindeki Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinde (CCCS) yürütülen çalışmalarda; Avrupa’da gençliğin, özellikle de işçi sınıfı gençliğinin, hiçe sayılan sınıflarına ve mesleki pozisyonlarına sembolik olarak dayanmalarını ve bunlardan geçici olarak kaçmalarını sağlayan “çözümleri” (“sihirli” çözümler olarak isimlendirilmiş çözümleri) yaratıcı bir şekilde nasıl buldukları konusyla ilgilenilmiştir (Hall ve Jefferson, 1976). Hall ve Jefferson’a göre (1976), bu gençlikte, yetişkin

kültürünün kuralcı sosyal düzenine karşı duyulan memnuniyetsizlik, boş zaman faaliyetleri ve çeşitli alt kültür tarzları ile ifade ediliyordu. Giyinme, saç stili, müzik, dil, dans ve uyuşturucu kullanımı gibi kültürel yönler, bu gençlik için büyük anlam taşımaktaydı. CCCS'nin, gençlik tüketiminin uygulamalarını ve çeşitlerini açıklayan kavramlar olarak "bricolage" ve "benzeşim"i kullanmasının özel bir önemi vardı. "Benzeşim", kültürel toplulukların yapısının ve içeriğinin paralel olması ve sosyal grubun yapısını, stilini, tipik kaygılarını, tutumlarını ve duygularını yansıtmaya şeklidir (Willis, 1978, s.191). Örneğin, Willis "motosikletçi" kültüründe motosikletin nasıl bir özgürlük, güç ve risk sembolü olduğunu ve bu değerlerin motosikletçilerin merkezi bakış açılarıyla benzer olduğunu tanımlamıştır. Clarke (1976:177), Levi-Strauss'un "bricolage" kavramını, "zaten kullanılan nesnelere eklenmiş anlamları içeren bir anlamlar sistemi içerisinde yeni anlamı iletme için nesnelere yeniden düzenlenmesi ve yeniden kavramsallaştırması" olarak tanımlamıştır. Hebdige (1979:107), "bir iğne, bir plastik giysi askısı, bir televizyon parçası, bir ustura bıçağı, bir tampon gibi niteliksiz ve özelliği olmayan maddelerin punk modasına" nasıl entegre edildiğini göstermek için punk-rock alt kültürü analizinde bu kavramı kullanmıştır. Bu nedenle, bu hareketli gençlik kültürleri için, hoşnutsuzluk ve düş kırıklığı, bu tarz stilistik girişimler yoluyla ifade edilmiştir.

Hebdige, gençlerin bu yetişkin hakim kültürüne karşı başkaldırıların bir ifadesi olarak kullandıkları bu stilistik tarzların daha sonraki dönemde kültür endüstrisi piyasasında nasıl ticarileştirilerek birer kitle ürünü^e haline getirildiğinden bahseder. Suç ve yabancılaşmış gençlik imgelerinin, kentsel bunalım ve ruhsal sürüklenme görüntülerinin nasıl popüler Amerikan malları etrafında bir araya geldiğini ve İngiliz; sağduyusunda nasıl bir tortu bıraktığını tanımlamaktadır. Özellikle Amerikan fast-food'u, düşen kültürel standartların

^e Daha önce üzerinde durulan 2. dünya savaşı sonrası özellikle İngiltere'de ortaya çıkan ve hakim yetişkin kültüründen farklarını kendi özgün biçimleriyle ortaya koyan dışavurumcu tepkilere sahip işçi sınıfına mensup çeşitli gençlik alt kültürlerinin kullandıkları eşyaları, takıları, giysileri, kısacası yaşam tarzlarını (hippi, punk, beatnik, rock, teddy boys, gibi) oluşturan tarihi, toplumsal ve kültürel şartların ortadan kalkmasıyla zaman içerisinde popüler kültür piyasasının esin kaynağı olmuşlardır. Bu endüstri tarafından gasp edilmiştir. Başlangıçta yerleşik yetişkin kültürüne direnişi sembolize eden bu protest gençlik alt kültür gruplarının kullandığı semboller ve ritüeller zamanla kültür endüstrisi tarafından uyarlanarak kitleselleştirilip ilk hallerinin tam zıddına dönüştürülmüşler, birer popüler kültür biçimi haline getirilip değişim değerine sahip olan mamul madde haline dolayısıyla ticaretin konusu haline getirilerek metalaştırılmış, daha sonraları da tüketildikçe tedavülden kaldırılmış ve kaybolmaya yüz tutarak yerlerini yeni popüler kültür nesnelere bırakmışlardır.

temel göstergesi haline gelmiştir. Böylece, artık televizyonda “Amerikanlaşma” olgusu baştan aşağı bir ticarileşme, bayağılık ve geleneklerin yıkılması anlamına gelmektedir (Morley ve Robins, 1997:85).

1970’lerin ortalarından itibaren Avrupa toplumlarında, bağımsız genç tüketicisi ile gençlik isyanı nosyonunun yıkıldığı görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla gençlik sosyolojisi araştırmalarının odak noktası da gençliği kapsayan iş piyasasına ve işsizliğin artmasına bağlı olarak esnek istihdama karşı daha zayıf konumda bulunmakta olan gençlerin bundan dolayı artık evlerine, ailelerine bağımlı hale gelmeleri olgusuna kaymıştır (Marshall, 1999:265).

3. Türkiye’de Gençliğin Toplumsal Kimliği

Gençlik sosyolojisine ilişkin literatür incelendiğinde üç farklı yaklaşımın hakim olduğu görülmektedir. Öncülüğünü Marcuse’un yaptığı birinci bakış açısı, gençliği homojen bir kitle olarak kabul ederken, ikincisi ise Bourdieu’nun gençliği sadece bir kelimedden ibaret gören ve gençliğin homojen bir grup olmadığını ve sosyal statüye göre farklı gençliklerin olduğunu vurgulayan yaklaşımdır. Dubet’nin savunduğu üçüncü bakış açısına göre ise gençler her ne kadar ait oldukları sosyal kategoriye göre farklılık gösterebilirler de aynı dönemde doğmuş olmak, benzer şeyleri yaşamış olmak, vs. gibi bazı ortak deneyimleri paylaşırlar (Lüküslü, 2005:35).

Günümüzde gençlik hakkında yapılmış sosyal içerikli araştırmalar incelendiğinde başlıca iki yönelim açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Bir yandan gençler bireyselleşmenin öncüleri olarak görülürlerken diğer yandan bu bireyselleşmenin yarattığı krizler de ortaya serilmektedir. Neo-liberal, bireyselleşme çağının kazançlı kesimleri olduğu kadar kaybedenleri de ortadadır. Kurulan gençlik çeteleri, gençlerin yarattığı ya da kurbanı olduğu şiddet, bunalım, eğitim sorunları, işsizlik, uyuşturucu bağımlılığı vs. gençlik deyince günümüzde ilk akla gelen temalar olarak yerlerini almaktadır. Homojen bir kitle olmayan gençliğe bakış da homojen olamamaktadır. Gençlik bir yandan umudu simgelerken diğer yandan da sorunlu bir yaşam evresini, temsil etmektedir. Gençlerle bir yandan gurur duyulmakta öte yandan ise onlardan korkulmaktadır. Tıpkı bireyselleşme için bir taraftan övücü ve özgürleştirici bir şekilde bahsedilirken diğer taraftan olumsuzluklarından bahsedilerek sonuçlarından korkulduğu gibi (Lüküslü, 2005:69-72).

Türk sosyo-kültürel yapısında da yetişkinlerin gençlik hakkında yürüttükleri hoşgörülü söyleme rağmen, gençler ya sorumsuzluk, aylaklık ve

hatta aptalca zevk düşkünlüğü ile nitelenmekte ya da onlara ülkeyi ve milleti kurtarmak gibi kahramanlık temaları etrafında kurulmuş ve geleceğin yetişkinleri olarak hem kendileri hem de anne babaları için güvenli bir gelecek yaratmak gibi ağır sorumluluklar da yüklenmektedir. Gençliğin akli havadahlığı, Türk toplumunda kabul görmüş bir olgu olduğu için gelip geçici hevesleri ve arzuları ile bu dönemin mümkün olduğunca çabuk atlatılması gerektiği düşünülmektedir (Saktanber, 2003:261).

Öte yandan sosyal bilimler alanında Türk gençliğini anlama çaba ve girişimleri şimdiye kadar çoğunlukla sadece bir dizi siyasal eylem ve ideolojik söylemler üzerinden yürütülmüştür. Bu sınırlı ve sorunlu bakış açısı gençliğin politik bağlarının ya büyük ölçüde gevşemesine ya da bazı tarihsel dönüm noktalarında olduğu gibi depolitize olmasına veya hapse girme suretiyle tamamen kopmasına neden olmuştur ki bu da Türkiye’de 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahalelerinin siyasal miraslarından biri olarak yorumlanmaktadır (Saktanber, 2003:261).

Günümüz Türkiye’inde gençlik her ne kadar eğitim, iş, aile kurma gibi toplumsal yapıyı yeniden üreten alanlarda eskiden olmadığı kadar farklı seçenekler ile karşı karşıya olsalar da, içinde yaşadıkları toplumun ekonomik ve kültürel sınırları ve sunduğu imkânlar gençlerin kimlikleri ve aidiyetlerini şekillendirmektedir. 1980 sonrası yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşüm sürecinde eğitimin özellikle dersaneler aracılığıyla özelleştirilmesi, gençler açısından iş bulma ve işte kalmanın zorlaşması, tüketimin toplumsal farklılıkları belirleyen ve temsil eden en önemli etkinlik haline gelmesiyle gençlere sunulan imkânlar daha önce olmadığı kadar ailelerinin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermaye tarafından belirlenir olmaya başlamıştır. Bu dönemde bireyselliğe ve yaşam tarzlarına yapılan vurgu, sınırlayıcı toplumsal yapılardan bağımsızlaşma, kendini gerçekleştirme, hayatın öznesi konumuna gelme ve kendi tercihlerini belirleyebilmek olarak yorumlanabilir. Ancak bu durum aynı zamanda bir sosyolojik çelişkiyi ortaya koymaktadır: gençlerin hayatları pek çok alanda haberdar oldukları fakat ulaşamadıkları birçok seçenek ile çevrilmiştir (Alemdaroğlu, 2005:28).

1960’lı yılların sonundan itibaren ulusaldan küresele, modernden postmoderne, Fordist üretimden esnek istihdama, sanayi toplumundan bilgi toplumuna evrilen küresel etkiler ve bu etkilerin içerde tetiklediği 12 Eylül darbesi, 24 Ocak ekonomik kararları ve medyalaşma gibi Türkiye’nin yakın

döneminde yaşadığı sosyo-kültürel, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik tarihsel deneyimlerin etkisiyle toplumdaki gençlik söyleminin anlamı, kapsamı, işlevi, yönü ve biçimi de dönüşüme uğramıştır (İnanır, 2005:38).Türkiye, 1960'ların ikinci yarısından itibaren kente yeni gelmişlerin yükselen toplumsal muhalefetine paralel olarak "romantik" bir gençliğin siyasallaşmasına tanık olurken bu muhalefetin önünün tıkanması ve demokrasiye entegre edilememesi ile beraber 1970'lerle birlikte ortaya çıkan "sağ-sol" kutuplaşması, gençliğin aşırı politize olmasını getirmiştir. Göç olgusu ve refahtan pay alma arzusu üniversitelere gelen yeni kentli gençliğin birtakım ideolojilerle tanışmasına vesile olmuş, kırsal kesim gençliği kentlerde politize olmuşlardır. Ancak toplumsal muhalefete kıyasla yaşanan aşırı siyasallaşma bu gençliği toplumdaki koparmış ve izole etmiştir. 1980'ler Türkiye'si ise "Özal'lı yıllar" olarak liberalizmin iki farklı yüzüyle tanışmıştır. Bir yandan toplumsal uzlaşmayla depolitizasyon yaşanırken, diğer yandan sosyal çatlakların ortaya çıktığı ve buna karşılık toplumda dini duyarlılıkların artmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu yılların gençliği daha çok ekonomik yönelimli gençler olarak dikkati çekmiştir. Hatta bu kuşak daha önceki kuşaklar tarafından genellikle olumsuz yargılar eşliğinde "apolitik 80 kuşağı" olarak anılmaya başlanmıştır (Kentel, 2005:11).

1990'lara gelindiğinde ise kitle iletişim araçlarının kısmen sağladığı serbestlik, farklı politik ve kültürel kimliklerin kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam yaratmıştır. Bu dönemde en belirgin ideolojik kutuplaşma İslamcı ve laikler arasında yaşanmıştır. Gençler de bu ortamda saf tutmuşlardır. Gençler arasındaki bu saflaşmayı irdeleyen çalışmalar her ne kadar farklı karşıt kimliklere sahip olsalar da gençlerin kimliklerini ifade ederken ortak bir mevhumu, bedenlerini (özellikle de örtünme ve süslenme biçimleri) kullandıklarına dikkati çekmiştir. Bu durum bazı sosyal bilimcilere göre gençlerin bedenleri aracılığıyla bireyselliklerini ortaya koymaları olarak yorumlanmıştır (Alemdaroğlu, 2005:23-24). Ancak gençlerin kendi hayatının öznesi konumuna evrildiğinden bahseden bu tür yorumlar ve analizler bazı noktalarda eleştiri almıştır. Öncelikle bu argümanın sadece gençler açısından değil yetişkinler açısından da sorunlu bir değerlendirme olduğu vurgulanmıştır. Bireylerin ne kadar kendi hayatlarının öznesi, ne kadar toplumsal yapıların nesnesi oldukları sorusu sosyal bilimcilerin üzerinde mutabakata varamadığı konuların başında gelmektedir. İkinci olarak Türkiye'de gençlerin bedenleri

yoluyla kimlik inşasının 90'lara özgü bir durum olmadığı söylenebilir. Hem 68'liler hem de 78'liler ideolojilerin ve kimliklerin ifade aracı olarak bedenlerini (saç, sakal, bıyık, kıyafet, davranış) şekillendirmiş kuşaklardı. Şüphesiz 1980 sonrası dönemde serbest pazar ekonomisinin kimliklerin inşası, dönüşümü ve ifadesi konusunda sunduğu çeşit imkânı yadsınamaz. Fakat tüketimde çeşitlilik de kendi başına bir bağımsızlık özgürleşme ve bireysellik anlamına gelmemektedir. Tersine çoğu tüketim eşyası belli bir tarz, moda, ideoloji vs. ile gelir ve geldiği gibi de pek çok gencin bedenini şekillendirir. Bu anlamda gençlerin ne ölçüde kendi hayatlarının öznesi olmaya evrildikleri, ne ölçüde de farklı moda ve ideolojik akımların nesnesi oldukları tartışmalı ve çetrefil bir sorudur. Ancak burada, gençlik denen yaşam sürecinin niteliğini, "sahip olunan ekonomik ve kültürel sermayenin" (Bourdieu, 1984) belirlediği ve gençlere devlet, toplum ve aileler tarafından sunulan imkanların ya da imkansızlıkların genç olma halini önemli ölçüde belirlediğini söyleyebiliriz (Alemdaroğlu, 2005:24).

Genel olarak tüm dünyada karşılaşılan ancak Türkiye gibi ülkelerde daha da sorunlu yaşanan sosyalleşme süreçlerindeki aksaklıklar, gençlerin karşılarına çıkan ilk sorun dizisi olarak ele alınabilir. Entegrasyon ve sosyalleştirme süreçlerinin ulus devletin, cumhuriyetin en önemli kurumlarından biri olan "okul" un giderek işlevini yerine getirememesi, vatandaşlığın oluşumunda da krize yol açmaktadır. Kültürel kimlikler ön plana çıkmakta, hatta vatandaşlık bile bir kimlik haline dönüşmektedir. Devletin ve toplumun entegrasyon sorunları yaşadığı ya da bireyleri sosyalleştiremediği bir ortamda insanlar ve gençler "kendi sosyalliklerini" kurmaktadır ve genellikle genç olarak sağlanamayan olanaklar kısa sürede insanların kendilerini kurma aracı olarak aşırı politize olmaya ya da aşırı cemaatleşmeye, bir başka deyişle "kimlik fetişizmine" yol açmaktadır (Kentel, 2005:14). Sosyal olarak yaşanamayan hazlar ve tatmin edilemeyen duygular, gençler açısından hayal kırıklığına ve kültürel açıdan bir tepkiye dönüşmektedir. Kültürel farklılıklar aynı anda politik bir kimlik olarak veya şiddet biçiminde ifade edilmeye başlanmaktadır. Böylelikle yapılan çeşitli araştırmaların da gösterdiği gibi futbol takımı taraftarlığı, mahalle, milliyetçilik, dindarlık, vb. farklı düzeydeki aidiyetler iç içe geçerek çeşitli gençlik kesimleri açısından bir ortak payda haline gelmektedir (Kentel, 2005:13).

Her ne kadar delikanlılık halinin bir takım biyolojik ve psikolojik sebepleri olsa da gençlik sosyolojik bir meseledir ve her toplumsal mesele gibi çetrefildir. Hayatın gençlik olarak nitelendirilen süreci yaşanan toplumsal koşullara göre şekillenir. Farklı toplumsal kökenlere sahip gençler, toplumsal siyasal ve ekonomik süreçleri farklı biçimlerde tecrübe ederler. Bu farklılıklar üzerinde bütün kesimlerin üzerinde uzlaşabileceği bir gençlik tanımı yapmak zorlaşmaktadır. Çocuklukla yetişkinlik arasında bir geçiş süreci olarak tanımlanan gençliğin evrensel bir tanımını yapmak, kendinden önceki çocukluk ve sonraki yetişkinlik sürecinin de evrensel tanımları olmadığı için zordur. Gençleri ortak bir takım özelliklerle tanımlamayı sağlayan etmen, toplumsal dönüşümlerin ortak deneyimidir. Küresel ölçekli politik ve ekonomik dönüşümler devletin toplumsal üretimi ve bölüşümü yönlendirmedeki politik uygulamaları ve eğitim ideolojisi, gençlerin yaşadıkları koşulları ve toplumsal zihniyet oluşumunu biçimleyen temel faktörlerdir. Her kuşak tarihsel ve toplumsal sürecin belli bir döneminde dünyaya geldiği için o döneme özgü ortak yaşam olanaklarına ve deneyimine sahiptir. Bu ortaklık bir kuşak bilincine evrilmek zorunda değildir ancak bu kuşak bilincinin temelini de bu ortak deneyim teşkil eder (Alemdaroğlu, 2005:23). Bu bağlamda 1980 askeri darbesini izleyen dönemde yetişen gençler hem siyasal akıl yürütmeyi engelleyen ve katılımı yasaklayan otoriter bir ortamda hem de serbest pazar ekonomisinin sunduğu popüler kültür değerleriyle özgürlük ve bireysellik yanılsaması içinde büyümüşlerdir. Devletin uyguladığı otoriter politikalar yanında 1970'lerin sonunda yaşanan siyasi şiddet ve devletin bu şiddeti bastırma şekline şahit olan ailelerin tutumları, daha sonraki genç kuşağın siyasete ve ülke sorunlarına ilgisiz kalmalarında etkili olmuşlardır. 68 kuşağının yıllarca kendilerini, savundukları dünya görüşü ile tanımlayan temsilcileri de çocukları için, takıntısız sınıf geçme, üniversite sınavında başarılı olma ve en az bir yabancı dil öğrenmeyi nitelikli eğitim almış olmanın yeter şartı olarak değerlendirip bundan fazlasını amaçlamamışlardır. 1980 sonrası dönemde sadece Türkiye'de değil dünyanın başka yerlerinde de sıkça tekrarlanan klişe, yeni kuşakların dünya ile derdi olmayan, derdi varsa da bunu siyasi olarak ifade edecek yetenekten ve bilgidен yoksun tüketiciler olduğuydu. “Depolitizasyon” ve “tüketim” 80 sonrası kuşakların zihniyet dünyalarını en iyi ifade eden kavramlar olarak karşımıza çıkmıştır (Alemdaroğlu, 2005:23).

4. Sonuç

Hakim olan toplumsal ve siyasal düzenin sosyalleştirme normlarının ve ilişkilerinin dışında, kendi toplumsal kurallarıyla yaşayan, farklı ve kendine özgü iletişim biçimini, barınma, eğlenme tarzını, sanatsal faaliyeti, ahlakı, kısaca kültür adına kendine özgü bir bütünlüğü yeniden üreten bir topluluk, bir toplumsal ilişkiler sistemi (Bora, 1988:5) olarak tanımlayabileceğimiz “alt kültür” olgusu, gençlik örneğinde özellikle 2. dünya savaşının olumsuz etkilerinin dışında kalan yeni gençlik kuşaklarında yayılan “Beatnick” ve daha sonra yaygınlaşan “Hippi” gençlik gruplarında somut ifadesini bulmuştur. Bu gençlik alt kültürlerini egemen kültürü reddetmeye sürükleyen temel motif tüketim toplumunun yabancılaştırıcı ve metalaştırıcı değerleriydi. Yerleşik kapitalist kültürü tümüyle reddeden ve sanatı, ahlakı, sloganlarıyla anti otoriter karşı kurumları ve ilişkileri geliştiren bu gençlik patlaması adeta yerleşik düzeni sarsan bir alt kültürel meydan okumaydı (Bora, 1988:7-8).

1970’lerden itibaren ise tekeller küresel ekonomik ilişkilerin toplumlara etkisi altına almaya başlaması ve ulus devletlerin birçok sosyal politika uygulamalarında etkisini yitirerek küresel kapitalist kültür endüstrisine yenik düştüğü ve 60’ların sonunda uç veren bu reddedici, protest gençlik alt kültürlerini evcilleştirdiği ve bunların temel unsurlarını, motiflerini içinde yer aldıkları kültürel bütünlükten yalıtıp, ticarileştirdiği bir dönemin hâkimiyeti altına girilmiştir. Örneğin başlangıçta yerleşik kültüre içerik ve biçim yönünden cephe alan rock müzik bir alt kültür unsuru olmaktan çıkmış ve müzik endüstrisinin elinde popüler kültürün gündelik kullanımlarının malzemesi haline gelmiştir (Bora, 1988:8). Dolayısıyla günümüzde gelinen noktada özgün gençlik modaları ve alt kültürlerinin yok olduğundan bahsedebiliriz. Gençler tarafından organik olarak biçimlenmiş ve yaratılmış özgün gençlik kültürlerinden, kültür endüstrilerinin elinde ticari olarak imal edilmiş ve gençliğe hazır sunulan, kısa süreli, geçici gençlik modalarına doğru kültürel bir farklılaşmanın yaşandığı görüşü, araştırmacıların büyük çoğunluğu tarafından benimsenmektedir.

Buna ek olarak küreselleşmenin tek tipleştirici, kimliksizleştirici ve aynılaştırıcı doğasının dünya gençliği üzerindeki kültürel etkisi de kaçınılmaz olarak gençlik kültürlerinin birbirine benzeşmesi şeklinde tezahür etmiştir. Artık gençlik deyince blue jean giyip, Coca-Cola içen, pop müzik dinleyen vs. gibi tüm dünyada ortak deneyimleri paylaşan ve tüketen bir kuşakla gelmektedir.

Günümüzde gençler daha önceki dönemlerde olmadığı kadar ailelerinin sahip olduğu kültürel ve ekonomik sermayeye bağımlı hale gelmişlerdir. Sanayi toplumunda genç örneğin alt sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailenin üyesi olarak toplumsal tabakalaşma piramidinde yukarı doğru bir sosyal hareketlilik gerçekleştirebilmekteyken, günümüzde artık bu imkân neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında ulus devletlerin bazı sosyal politikaların uygulanmasındaki iradesini küresel piyasalara devretmesi ve uluslararası sermayenin güdümüne bırakması etkili olmuştur. 1960'lı ve 1970'li yılların kapitalist meta ilişkilerinin yabancılaştırıcı ve insani değerleri yok edici yükselişine karşı direnen gençlik, 2000'li yıllarda kapitalizmin en önemli tüketici kitlesi haline gelmiştir.

Gençlerin yaşam dünyalarını kuşatan tek etkinliğin tüketim olması ve bu bağlamda gençlerin zihin ve ruh dünyalarında bir türlü dolduramadıkları anlam boşluğuna eşlik eden yabancılaşma duygusu, kendisini saldırganlık, depresyon, madde bağımlılığı ve hatta intiharlara varan düzeylerde nevrotik sapkın davranışlar şeklinde ortaya koymaktadır.

1960'lı ve 70'li yılların toplumcu, dayanışmacı, paylaşımcı, dünya görüşüne sahip yaratıcı genç kuşaklarının son zamanlarda bireyci, hazzı ve egoist bir dünya görüşüne sahip tüketiciler haline geldikleri görülmektedir.

Bu aşamada günümüzde eğitim sisteminin ve ailelerin de şimdiye kadar hiç olmadığı ölçülerde gençlerin kimlik oluşumları ve davranış gelişimleri, zihniyet şekillenmeleri üzerindeki yapıcı etkiyi istenilen düzeylerde gerçekleştiremediği görülmektedir. Bu bağlamda okulların ve ailelerin işbirliği halinde gençlere sorumluluk bilinci aşılıyarak ve onlara bazı sorumluluklar yükleyerek genel müfredat bilgisinin dışında sanatsal ve sosyal faaliyetlere yönlendirmeleri ve eleştirel düşünebilmeyi, sorgulamayı geliştirecek çeşitli zihinsel etkinlikler gerçekleştirebilecekleri ortamları hazırlamaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Akan, V. (1994). “Üniversite Gençliğinin Genel Uyumu ve İçgücü”. **Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**. Ankara:Sosyoloji Derneği Yayınları. No:3. (873-878).
- Akan, V. (1998). “Youth and The Consumer Industry”. **H.Ü. İİBF Dergisi. Cilt:16. Sayı:1-2.** (261-266).
- Alemdaroğlu, A. (2005). Bir İmkân Olarak Gençlik. **Birikim. Sayı:196.** (21-30).
- Aries, P. (1962). **Centuries Of Childhood. A Social History Of Family Life.** Vintage Books.
- Armağan, İ. (2004). **Gençlik Gözüyle Gençlik: 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği.** İstanbul: Kırksraklılar Vakfı Yayını.
- Bayhan, V. (1997). **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma.** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayhan, V. (2002). **Genç Kimliği.** Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili. İnönü Üniversitesi Uygulaması. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Bora, T. (1988). Sosyalizm, Hegemonya ve Alt-Kültür. **Gençlik ve Alt kültürleri.** Dick Hebdige. (Çev. Esen Tarım). İstanbul: İletişim Yay.
- Bourdieu, P. (1984). **Distinction: A Social Critique Of The Judgement Of Taste.** Cambridge MA: Harvard University Press.
- Burcu, E. (1998). Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma. **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi.** Cilt: I. Sayı: 1-2. (105-136).
- Chaney, D. (1999). **Yaşam Tarzları.** (Çev. İrem Kutluk). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Clarke, J. (1976). **Style: Resistance Through Rituals: Youth Sub-cultures In Post-war Britian.** Stuart Hall ve Tony Jefferson. (Editörler) (175-191). London: Hutchinson.
- Çelebi, N. (1985). **Genç, Sosyalleşme ve Kültürel Yapı.** I. Milli Gençlik Kongresinde sunulmuş bildiri. Konya: S.Ü. Yay. (103-107).
- Doğan, İ. (1991). Gençlik ve Gençlik Sorunları. **Türk Aile Ansiklopedisi.** Cilt II. (562-575). Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Yay. No:72.
- Göka, E. < (<http://www.erolgoka.com/makale/007b.htm>) > (2007, Temmuz 27)
- Hall, S. ve JEFFERSON, T. (1976). **Resistance Through Rituals: Youth Sub-cultures In Post-war Britian.** London: Hutchinson.
- Hebdige, D. (1979). **Subculture: The Meaning of Style.** London: Methuen.
- İnanır, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu. **Birikim. Sayı:196.** (37-52).
- Kentel, F. (2005). Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm Ya Da Siyasetin Yeniden İnşası. **Birikim. Sayı:196.** (11-18).
- Lull, J. (2000). **Popüler Müzik ve İletişim.** İstanbul: Çivi yazıları/Litera.

- Lüküslü, D., G. (2005). Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan Gençlik Analizleri. **Birikim**. Sayı:196. (69 -73).
- Lüküslü, D., G. (2005). 1960'lardan 2000'lere Gençlik Tipleri: Maddecici, Başarıcı, Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye. **Birikim**. Sayı:196. (30-37).
- Marshall, G. (1999). **Sosyoloji Sözlüğü**. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Morley, D. ve ROBİNS, K. (1997). **Kimlik Mekânları**. (Çev. Emrehan Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Narter, M. (2004). **Cumhuriyet Algısı**. Siyasetin Gençlerin Kimliğindeki Yeri. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Özoğlu, Ç. (1985). **Gençlerde Kişilik Gelişimine Nasıl Yardımcı Olabiliriz?** Gençliğin Eğitimi ve Sorunları. Ankara: TED Yayınları. No: 9.
- Saktanber, A. (2003). "Siz Nasıl Eğleniyorsanız Bizde Öyle İbadet Ediyoruz" Entelektüellik ve Popüler Kültür Arasında Türkiye'nin Yeni İslamcı Gençliği. **Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat**. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber. (Editörler). (259-278). İstanbul: Metis Yayınları.
- Smith, P. (2005). **Kültürel Kuram**. (Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu) İstanbul: Babil Yayınları.
- Spence, A. M. (1980). **Ergenlik Psikolojisi: Ergen ve Dünyası**. (Çev. Bekir Onur). Ankara: Maya Matbaacılık.
- Ulusoy, M. D., DEMİR, N., Ö; BARAN, A. G. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Cilt:3. Sayı:3. (367-386).
- Wernick, A. (1996). **Promosyon Kültürü**. (Çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Willis, E. P. (1978). **Profane Culture**. London: Routledge & Kegan Paul.
- Yörükoğlu, A. (1993). **Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları**. İstanbul: Özgür Yayınları.